

§ 1 Літературна норма української мови

1. Що вивчають такі розділи мовознавства: *лексика, граматики, стилістика, орфоепія, орфографія, пунктуація*?
2. Чим відрізняється українська мова, яка звучить у Полтавській, Закарпатській, Хмельницькій, Миколаївській, Житомирській та інших областях України?
3. Яка мова об'єднує українців з усіх територій України?

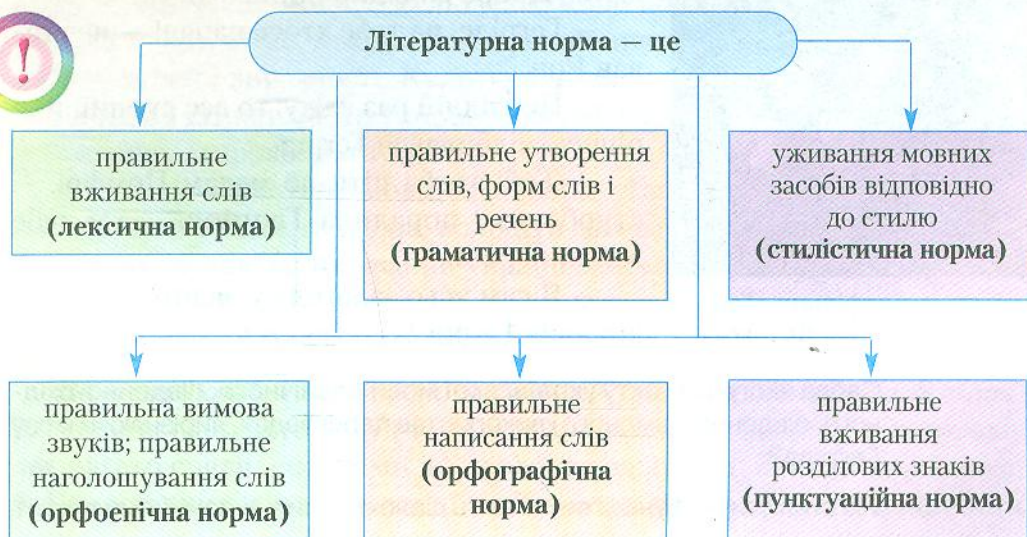
1. Прочитайте текст. Яка основна думка висловлена в ньому?

Літературну мову найчастіше означають такими словами: *опрацьована, унормована, взірцева, відшліфована, зразкова, вишукана, правильна, чиста*. Серед таких оцінок найважливіше, найхарактерніше поняття для літературної мови — *унормована*, тобто мова, яка має загальноприйняті норми.

Літературна норма закріплена в словниках, граматиках, підручниках і посібниках. Її дотримуються насамперед у писемних текстах офіційно-ділового, наукового й публіцистичного стилів.

Літературна норма усталюється тоді, коли в нації виникає потреба розвивати освіту, культуру єдиною літературною мовою.

2. Як ви вважаєте, у якій формі мови (писемній чи усній) найвиразніше виявляється літературна норма?

2

Прочитайте словосполучення й відредагуйте їх, дотримуючись лексичної норми української мови. Виграє та група, яка зробить це найшвидше.

Слідуюча зупинка; участковий лікар; мебельна фабрика; громадянський транспорт; ефектний засіб для рівномірного загару; проїзні білети; відношення до батьків; займатися в сьомому класі; дякуючи допомозі лікаря; зошит по математиці; заключати договір; лід зрушився; одержувати перемогу; терпіти поразку; у відношенні до друзів.

Літературна внормована мова:

- має наддіалектний характер;
- охоплює різні сфери суспільного спілкування;
- є засобом збереження та передавання знань.

3

1. Прочитайте уривок із твору Дж. К. Роулінг «Гаррі Поттер і орден Фенікса» в перекладі В. Морозова. Випишіть слова, що не належать до літературної мови.

— Що з тобою? — запитав Гаррі, а Іклань тим часом стрибав навколо них, намагаючись лизнути в обличчя.

— Та я ж тобі мовлю, що нічого, — рішуче повторив Гегрід. — Горнетко чаю?

— Та не вигадуй, — не погодився Рон, — тобі ж погано!

— Кажу тобі: всьо файно, — випростався Гегрід, з усмішкою обертаючись до них, але відразу скривився від болю.

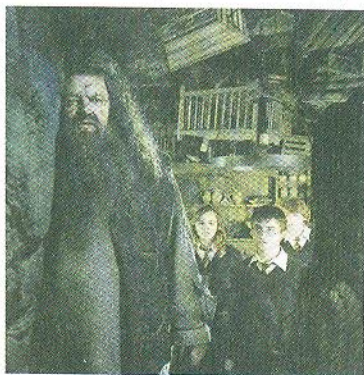
— Але ж як то файно знов усіх вас видіти... Добре си відпочили вліті, га?

— Гегріде, на тебе хтось напав! — не вгавав Рон.

— Послідній раз кажу: то все дурниця! — рішуче відбивався Гегрід.

— Тобі треба піти до мадам Помфрі, — стурбовано порадила Герміона, — у тебе жахливі рани.

— Я сам усьо залагоджу, ясно? — твердо відповів Гегрід...

Кадр із кінофільму «Гаррі Поттер і орден Фенікса»

2. Слова якого діалекту української мови (північного, південно-східного, південно-західного) використав перекладач, вирізняючи мову Гегріда?
3. Які стилістичні функції виконують діалектизми в художньому тексті?

4 Установіть відповідність між діалектними та літературними словами.

1 ватра	А волосся
2 гвіздь	Б один
3 волосе	В шматок
4 бараболя	Г окраєць
5 їден	Г цвях
6 кавалок	Д картопля
7 мешти	Е багаття
8 цілушка	Є черевики

5 1. Прочитайте уривок із вірша М. Рильського. Як ви розумієте думку, висловлену в поетичних рядках?

Як парость виноградної лози,
Плекайте мову. Пильно й ненастанно
Політь бур'ян. Чистіша від сльози
Вона хай буде. Вірно і слухняно
Нехай вона щоразу служить вам,
Хоч і живе своїм живим життям.

2. Складіть невеликий твір-роздум (*сім-вісім речень*) на тему «Дбаймо про чистоту мови» на основі власних спостережень і вражень.

6 Прочитайте текст. Доповніть його власними міркуваннями про українську мову (*сім-вісім речень*).

Відомо, що культура мови — це дотримання загальноприйнятих норм літературної мови. З культурою мови пов'язують уміння висловлювати думки чітко, дохідливо, переконливо, користуватися всіма засобами мовної виразності. Культура мови — це ще й загальноприйнятий мовний етикет, тобто типові словесні формули вітання, прощання, побажання, запрошення тощо.

Дбати про культуру мови означає не тільки уважно ставитися до мовленого й писаного слова, володіти літературною нормою, а й розширювати сфери застосування української мови (*С. Єрмоленко*).

7 Розгадайте кросворд «Українська мова».

- По вертикалі.**
1. Словесно-музичний твір, призначений для співу.
 2. Іменник спільного роду (*чол. і жін.*), що називає людину, яка полюбить багато спати; синоніми до цього слова: *сплюх, дрімайло, спанько*.
 3. Представник народів мовної сім'ї, з мови яких українці запозичили

слова *козак, чумак, отаман, штани, товариш, кіш, гарбуз, кишимши, барабан* тощо. **4.** Книжка, у якій за алфавітом подано слова якої-небудь мови. **5.** Коло життєвих явищ, подій, що становлять зміст твору літератури, образотворчого мистецтва. **6.** Мова, характерна для певної місцевості. **8.** Розділ науки про мову, що вивчає правила вживання розділових знаків. **9.** Усталений зворот, цілісний за значенням вислів. **10.** Мистецтво, створене народом; народна творчість. **11.** Пісня для заколисування дитини. **12.** Іменник, що називає тварину, спина і боки якої вкриті голками; у переносному значенні так кажуть про зачіску — коротко підстрижене волосся, що стирчить. **13.** Слово, близьке або однакове за значенням до іншого, але відмінне від нього звучанням і написанням. **14.** Слово, протилежне за значенням до іншого слова. **15.** Здатність людини говорити, висловлювати свої думки.

По горизонталі. **7.** Властивість мови, яка надає їй емоційного забарвлення — відтінку ніжності, ласки. **16.** Іменник, що називає людину, яка має великий розум, досвід, глибокі знання; мислитель, філософ. **17.** Найменша неподільна одиниця, яку вимовляють і чують. **18.** Властивість української мови, яка надає їй приємного, мелодійного звучання.

